

Gaziantep Üniversitesi AYINTÂB Araştırmaları Dergisi

Gaziantep University Journal of AYINTÂB Studies

e-ISSN: 2667-6257

Altay Türklerinde Özelliklerine Göre Hayvan Adlandırmaları

ÖZ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Murat Kağan ATALAY*

* Mersin Üniversitesi
Silifke Meslek Yüksekokulu
Türk Dili Okutmanı

E-Mail:
ka.atalaykagan@gmail.com

ORCID: 0009-0002-1975-9466

MAKALE BİLGİSİ/ARTICLE INFO

Makale Geçmişi:
Başvuru Tarihi:06.10.2024
Kabul Tarihi:02.12.2024

Yüzyıllar boyu Orta Asya'dan dünyanın diğer bölgelerine yayılmış olan kadim Türk milleti, bu süreç boyunca atalarının kendilerine bırakmış olduğu birçok geleneği de beraberlerinde getirmiştir. Bu gelenek içerisinde belki de en çok ön plana çıkarılacak olan hayvancılıktır. Türkler, Orta Asya'nın çetin bozkırlarında hayatlarını idame ettirebilmek için yoğun bir şekilde hayvancılıkla uğraşmışlardır. Çünkü bozkır kültürünün temeli hayvancılığa dayanır. Zorlu bozkır şartlarında bitki yetiştirebilmek, dolayısıyla da yerleşik hayata geçebilmek neredeyse imkânsızdır. Bu durum da Türklerin hayatlarına devam edebilmek için hayvancılık ile uğraşmasına yol açmıştır. Bu tarihi yüzyıllar öncesine dayanan kadim millet, uğraşageldiği hayvancılık kültürünü de kendi gelenekleri çerçevesinde yoğurmuş ve bugüne çeşitli hayvancılık terimleri ulaştırmıştır. Bugün yaşayan çağdaş Türk lehçelerine baktığımızda da geniş bir hayvan/hayvancılık söz varlığı karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu hayvancılık olunca akla gelen Türk devletlerinden birisi de şüphesiz Altay Türkleridir. Çünkü Altay Cumhuriyeti'nin sahip olduğu zorlu iklimi ve yüksek dağları sebebiyle bölgede yoğunlukta yapılan ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Bölgedeki bu yoğun hayvancılık kültürü, Altay Türkleri için sadece bir maddi gelir elde etme aracı olmaktan çıkıp adeta onların hayatlarının bir parçası haline gelmiş durumdadır. Öyle ki Altay Cumhuriyeti'nin kuzeyine doğru gittikçe geyikler, çocukların ilk arkadaşları gibi görülmektedir. Altaylı çocuklar geyikleri ile birlikte büyür, onlara biner ve gezerler. Altay Türklerinin bu denli hayvanlarla içli dışlı oluşu, söz varlıklarına da yansımıştır. Hayvan türlerinin kendi içlerinde sahip oldukları özellik ve niteliklerine göre yine kendi türleri içerisinde farklılaştığını; yapabildiği ve yapamadığı eylemlerin oluşunu, fiziksel olarak çeşitlenişini fark eden Altay Türkleri, tür içerisindeki bu farklılık gösteren canlılara özelliklerine göre çeşitli adlandırmalar yapmıştır.

Naming of Animals According to Their Characteristics in Altay Turks

ABSTRACT

ANAHTAR KELİMELER

Altay Türkleri
Altay Türkçesi
Hayvancılık
Söz Varlığı
Türkçe

KEYWORDS

Altay Turks
Altay Turkish
Farming
Vocabulary
Turkish

The ancient Turkish nation, which has spread from Central Asia to other parts of the world for centuries, has brought with it many traditions that their ancestors left to them during this process. Perhaps the most prominent one in this tradition is animal husbandry. The Turks have been intensively engaged in animal husbandry in order to sustain their lives in the difficult steppes of Central Asia. Because the basis of steppe culture is based on animal husbandry. It is almost impossible to grow plants in difficult steppe conditions, and therefore to transition to a settled life. This situation has also led the Turks to engage in animal husbandry in order to continue their lives. The ancient nation, whose history dates back centuries, has also kneaded the animal husbandry culture it has been engaged in within the framework of its own traditions and has brought various animal husbandry terms to the present day. When we look at the modern Polish of Turkish living today, we also come across a wide animal/animal husbandry vocabulary. Undoubtedly, one of the Turkish states that comes to mind when it comes to animal husbandry is the Altay Turks. Because the economic activity carried out in the region with intensity is animal husbandry due to the difficult climate and high mountains of the Altay Republic. This intensive livestock farming culture in the region has ceased to be just a means of earning a material income for the Altay Turks and has almost become a part of their lives. So much so that as we move towards the north of the Altay Republic, deer are seen as the first friends of children. Altai children grow up with their deer, ride them and travel. The fact that the Altay Turks are so intimate with animals is also reflected in their verbal existence. Realizing that animal species differ within their species again according to the characteristics and qualities they have within themselves; the occurrence of actions that they can and cannot do, physical diversification, the Altay Turks have made various names for these different creatures within the species according to their characteristics.

Giriş

Söz varlığı, bir dilin gücünü ve zenginliğini gösteren önemli kavramlardan bir tanesidir. Bir dilin söz varlığı; atasözleri, deyimler, mecazlar, yan anlamlar gibi pek çok kavramı bünyesinde barındırır. Diller arasında yahut bir dil üzerine yapılacak olan çalışmalarda da en önde gelen kaynak yine o dilin ya da dillerin söz varlığıdır (Atalay, 2024, s.1). Türkçe yazılı ilk metinler olarak kabul edilen Orhon Abideleri'nde de görüldüğü üzere, Türkçe o dönemlerinde bile birçok soyut kavram ve duygu bildiren sözcüklere bünyesinde yer verir. Bugün dünyadaki diller arasında da önemli bir konumda olan Türk dili, söz konusu ata mirasları hayvancılık olunca da birbirinden farklı özelliklere göre adlandırılan çeşitli sözcükler oluşturmuştur. Bunu yaparken de birtakım ölçütleri temel almışlardır. Yapılan çalışmada elde edilen verilere göre, Türklerin hayvan terminolojisine kattıkları sözcükleri adlandırırken kullandığı bazı ölçütler şu başlıklar altında tespit edilmiştir:

- 1 Hayvanların cinsiyetine göre yapılan adlandırmalar;
- 2 Hayvanların rengine göre yapılan adlandırmalar;
- 3 Hayvanların yaşına göre yapılan adlandırmalar;
- 4 Hayvanların cinsine göre yapılan adlandırmalar;
- 5 Hayvanın hayatını sürdürdüğü mekâna göre yapılan adlandırmalar (mağara, gökyüzü, yer altı vs)...

Dünyadaki dillerin bazılarında hayvanların cinsiyetine, konumuna, avlanış şekline, yaş aralığına göre farklı adlandırmalar mevcuttur. Örneğin İngilizcede genel olarak köpek için *dog* sözcüğü kullanılırken yavru köpekleri adlandırmak için *puppy*; genel olarak kedileri ifade etmek için *cat* kelimesi kullanılırken yavru kediler için *kitten* sözcüğü kullanılır. Bugün yaşayan çağdaş Türk lehçelerine baktığımızda da geniş bir hayvan/hayvancılık söz varlığı karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu hayvancılık olunca akla gelen Türk devletlerinden birisi de şüphesiz Altay Türkleridir. Çünkü Altay Cumhuriyeti'nin sahip olduğu zorlu iklimi ve yüksek dağları sebebiyle bölgede yoğunlukta yapılan ekonomik faaliyet hayvancılıktır. Bölgedeki bu yoğun hayvancılık kültürü, Altay Türkleri için sadece bir maddi gelir elde etme aracı olmaktan çıkıp adeta onların hayatlarının bir parçası hâline gelmiş durumdadır. Öyle ki Altay Cumhuriyeti'nin kuzeyine doğru gittikçe geyikler, çocukların ilk arkadaşları gibi görülmektedir. Altaylı çocuklar geyikleri ile birlikte büyür, onlara biner ve gezerler. Bu bölgede geyikler bir nevi binek hayvanı olarak kullanılır, insanların yüklerini taşımada insanlara yardımcı olurlar. Altay Türklerinin bu denli hayvanlarla içli dışlı oluşu, söz varlıklarına da yansımıştır. Hayvan türlerinin kendi içlerinde sahip oldukları özellik ve niteliklerine göre yine kendi türleri içerisinde farklılaştığını; yapabildiği ve yapamadığı eylemlerin oluşunu, fiziksel olarak çeşitlenişini fark eden Altay Türkleri, tür içerisindeki bu farklılık gösteren canlılara özelliklerine göre çeşitli adlandırmalar yapmıştır.

Türk lehçelerinin tasnifinde Kuzeydoğu / Güney Sibiry Türk lehçeleri arasında gösterilen Altay Türkçesi zamansal ve mekânsal olarak Türkiye Türkçesinin en uzak akrabalarından biridir (Elcan, 2017, s.118). Altay Türkçesi, Güney Sibiry bölgesinde Dağlık Altay Özerk Cumhuriyet'inde yaşayan, aralarında birtakım diyalektik farklılıklar olan Tuba Kiji, Çalkandu Kiji, Kumandı Kiji Altay Kiji, Teleüt ve Telengit boylarının ortak edebî dilidir. Altay Türkçesi, Türk lehçelerinin Kıpçak grubunun Kırgız- Kıpçak alt grubuna dahil edilmektedir. 1840'lı yıllardan itibaren bölgeye gelen misyonerlerin Altay Türkçesi üzerine çeşitli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ardından Altay Türkçesi için Teleüt lehçesi temel alınarak Altay Türkçesinin Kiril alfabesiyle ilk yazılı metinleri oluşturulmuştur (Baskakov, 1958, s. 49). 1922 yılında Sovyet devriminin ardından en büyük grup olan Altay-kiji grubunun dili ölçünlü dil olarak kabul edilmiştir (Baskakov, 1958, s. 14).

Altay Cumhuriyeti, Orta Asya'da Asya kıtasının coğrafi merkezinin hemen kuzeyinde ve Güney Sibirya'da yer almaktadır. Batı'da Kazakistan, kuzeyde Rusya, doğuda Tuva ve Hakas Cumhuriyetleri, güneyde Moğolistan, Doğu Türkistan ve Kazakistan ile komşudur. Altay'da yazlar kısa, kışlar ise uzundur. Kış sıcaklıklarınının -50, -60 derecelere düştüğü Altay Cumhuriyetinde yüksek dağlar, geniş ovalar ve ırmaklar bulunmaktadır. Ülke ekonomisinde hayvancılık ön plandadır. Boynuz almak için çiftliklerde yetiştirilen ren geyiği ve karaca sayısı 30 binden fazladır. Ayrıca ülkede bir milyon civarı koyun, 200 bin civarı keçi ve 80 bin civarı at yetiştirilmektedir (Devletov, 2008, s.56). Altay Cumhuriyeti'nde avlamak ya da et ve sütünden yararlanmak için bu denli fazla sayıda hayvan bulunması, hayvanlar ile ilgili yapılan eylemlerde yahut hayvanların adlandırılmasında kullanılan sözcükleri çeşitlendirmiştir. Hayvanlar bazen yaşına göre, bazen cinsiyetine, bazen de yaşamını sürdürdüğü yere göre farklı adlandırmalara alınmıştır. Altay Cumhuriyeti'nin bugünkü yaşadığı coğrafya neticesinde, hayvan söz varlığı içerisinde Moğolca ve Rusça sözcükler de büyük ölçüde mevcuttur.

Çalışmada Emine Gürsoy Naskali ve Muvaffak Duranlı tarafından hazırlanan *Altayca-Türkçe Sözlük* temel alınarak hayvan terminolojisine ait sözcükler bu kaynaktan derlenecektir. Bununla birlikte çalışmada, Altay Türklerinde bir tür içindeki hayvanın özelliklerine göre çeşitli şekillerde adlandırılması ve yapılan bu adlandırmada kullanılan temel özellikler üzerinde durulacaktır.

A. Hayvanların Cinsiyetine ve Türüne Göre Adlandırılması

Hayvanlar aleminde türler, cinsiyetlerine göre farklı özelliklere sahiptir. Kümes hayvanlarından horozun görevi tavukları, civcivleri ve kümesini korumakken; tavukların görevi de yavrularına hayatı öğretmek ve yumurtlamaktır. Aynı şekilde erkek aslan kendi alanındaki ailesinin korunmasını üstlenirken dişi aslanlar da eve yiyecek getirme görevinde erkek aslanlara göre daha çok sorumluluk altındadır. Hayvanların bu kendi içlerindeki görevleri, onların fiziksel yapılarından ve içgüdülerinden kaynaklanmaktadır. Asırlardır hayvanları gözleyen, hayvanlar ile birlikte yaşayan Türkler de bu özelliklere göre canlılara farklı adlandırmalar yapmıştır. Çalışmada söz edeceğimiz ilk adlandırma türü de canlıların cinsiyetine göre sınıflandırılmasıdır. Çünkü örnekte de görüldüğü üzere hayvanlar erkek veya dişi olma durumuna göre farklı alanlarda daha güçlü/zayıf, yeterli/yetersiz olmaktadır.

A.1. At

Türk'ün kanadı olarak da nitelendirilen at, Türkler ile birlikte Orta Asya bozkırlarından bütün dünyaya yayılan bir şöret ve gerekliliğe sahip olmuştur. Birçok milletin tarihi kayıtlarında da at ile Türkler hep yan yana zikredilmiştir. Öyle ki Çin yıllıklarında Türklerin önemli hediyelerinden bir tanesinin de atların olduğu şu şekilde belirtilir:

“...üçüncü Ta-ye yılının (607) dördüncü ayında İmparator Yangti, Yü-lin'e gitti. K'i-min Kagan'la karısı Prenses İ-ç'eng, imparatora nezaket ziyaretinde bulunmak üzere imparatorluk sarayına gittiler. K'i-min Kagan imparatora sunmak üzere yanında üç bin at getirmişti. Buna çok memnun olan imparator (Yang-ti) karşılık olarak K'i-min Kagan'a on üç bin parça ipek kumaş hediye etti ...” (Onat, 2020, s.90)

Türkler ile atlar arasındaki bu birliktelik yaşayan Türk lehçelerinde, atların cinsine, rengine, kullanım alanına göre farklı şekillerde adlandırılmasına ve çeşitli deyim ve atasözlerinde at sözcüğünün yer almasına sebep olmuştur. Türkçe Sözlüğe baktığımız zaman at ile ilgili şu deyimler karşımıza çıkar:

At binicisine göre kişner: İnsanların, başlarında bulunan kişinin etkisi altında kalarak onun tutumuna göre davrandıklarını anlatan bir söz. (TDK Türkçe Sözlük, 2005, s.139)

At izi it izine karışmak: İyiyi kötüden ayıramayacak kadar bir karışıklık ortaya çıkmak.

(TDK Türkçe Sözlük, 2005, s.139)

At nalı kadar: Pek büyük (nişan, madalya, elmas, plaka vb. göğse takılan şeyler.) (TDK Türkçe Sözlük, 2005, s.139)...

Altay Türkleri, hayvanların erkek veya dişi oluşuna göre o türün hayvanına farklı isimlendirmeler yapmıştır. Bu hayvanlardan ilki, şüphesiz Türklerin tarihi boyunca Türkler ile özdeşleşmiş bir hayvan olan attır. *Cılkı*: 1. At; yılık. 2. Kısırak. 3. Sürü, yılık sürüsü. 4. Hayvan. (s.65), *Argımak*: Cins at. (s.28), *Acırgı*: Aygır. (s.20), *Tay*: İki yaşındaki tay. (s.202) gibi adlandırmaları bulunan atın, Altay Türklerinde cinsiyetine göre çeşitli isimlendirmeleri mevcuttur.

acırgı: Aygır. (s.20)

argımak: Cins at. (s.28)

aygır: Aygır, damızlık erkek at. (s.32)

baytal: Henüz yavrulamamış kısırak. (s.39)

apsan: Çekirge; ağız. Kısırak. (s.27)

A.2. Geyik

Sibiryâ bölgesinde bulunan Altay Cumhuriyeti'nde bölgenin coğrafi şartları ve hayvan popülasyonu nedeniyle çok miktarda geyik bulunmaktadır. Öyle ki bölgenin kuzeyine doğru gittikçe bu geyiklerin bir binek hayvanı olarak da kullanıldığını görmekteyiz. Gerek et yapısından gerek niteliğinden ve fiziksel özelliklerinden kaynaklı olarak Altay Türklerinde *Ağ*: 1. Av, vahşi hayvan. 2. Geyik, karaca. (s.26), *Ceren*: Gazal, ceylan. (s.63) gibi çeşitli adlarda karşımıza çıkan geyiğin cinsiyet ve türüne göre farklı adlandırmaları bulunmaktadır.

ak-kiyik: Güney geyiği. (s.22)

bulan: Avrupa musu, Kanada geyiği. (s.47)

kızıl-maral: Kızıl ceylan. (s.129)

kin: (bir tür geyik) Akını; göbek, merkez. (s.130)

kuran: Moğ. Karaca (erkek). (s.144)

mygak: Dişi geyik, maral. (s.156)

moomo: Örümcek, erkek geyik. (s.157)

sıbsıkı: Çoban kavalı; mec. Erkek geyik. (s.181)

sıgın: Maral. (s.181)

telkin: Karaca. (s.204)

toorgı: Kabarga, boynuzsuz Sibiryâ geyiği. (s.213)

A.3. Koyun/ Keçi

Göçebe toplumların en büyük geçim kaynaklarından birisi şüphesiz küçükbaş hayvancılıktır. Büyükbaş hayvanlara göre bakımı, üretimi ve gerektiği zaman göç edimi çok daha kolay olan küçükbaş hayvancılık, özellikle Türk toplumunda sıkça tercih edilen bir ekonomik faaliyet olmuştur. Söz konusu durum böyle olunca da Türkçenin söz varlığı içerisinde küçükbaş hayvancılık terminolojisine ait birçok sözcük eklenmiştir. Altay Türklerinde koyun ve keçilerin cinsiyet ve türüne göre sınıflandırılmasında kullanılan sözcükler şunlardır.

balka: Teke, keçi. (s.36)

borlon: Kuzu, yazın doğan kuzu. (s.45)

cuzak: 1. Keçi. 2. Oğlak, keçi yavrusu. (s.70)

elik: Yabani keçi, karaca; geyik yavrusu. (s.89)

koçkor: Yabani koç. (s.132)

kuça: Moğ. Dağ koyunu, koç. (s.142)

maarçı: 1. Meleyen. 2. Koyun. (s.153)

kuraan: Moğ. Kuzu. (s.143)

kuragan: Moğ. Kuzu. (s.143)

külmüs: Keçi yavrusunun dişisi; erkek karaca. (s.147)

teke: Keçi, teke. (s.203)

tölögö: Genç koyun. (s.215)

tölöö: Genç koyun. (s.215)

uulak: Oğlak. (s.226)

A.4. İnek

Türklerde her ne kadar küçükbaş hayvancılık daha ekonomik ve büyükbaş hayvancılığa göre daha kolay gelse de verimlilik açısından sığır da çok tercih edilen hayvanlardan birisidir. Yine sığırların da cinsiyetine ve türüne göre çeşitli özellikleri vardır. Altay Türklerinde sığırların cinsiyet ve türüne göre adlandırmaları şu şekildedir.

buka: Damızlık boğa. (s.47)

küciün: Tosun. (s.146)

möörök: Sıkça böğüren inek veya boğa. (s.157)

mörööçi: Böğüren inek. (s.158)

saamkay: Moğ. İnek, sağmal inek. (s.175)

sıyır: Sığır. (s.183)

şıralık: Öküz. (s.192)

telenik: Rus. Dana. (s.204)

A.5. Ayı

Altay Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu içinde bulunan, Dağlık Altay Cumhuriyeti Güney Sibiryâ dağ ormanlarının Kazakistan ve Moğolistan bozkırları ile birleştiği yerde, 92902 km² bir alanda kurulmuştur (Dilek, 2007, s.1011). Kış sıcaklıklarının -50,-60 dereceye kadar düşebildiği Altaylarda, bölgenin coğrafi şartlarından dolayı ayılar yoğun olarak yaşamaktadır. Bölgede dört binden fazla ayı bulunmaktadır (Devletov, 2008, s.56). Altay Türklerinin ayılar ile bu denli yakın oluşu, ayı ile ilgili söz varlıklarına da çeşitlenerek dahil olmuştur. Bu yakınlık haricinde Altay Şamanizm’inde ayının kutsal hayvanlardan bir tanesi sayılması da yine onun farklı adlandırmalara maruz kalmasına sebep olmuştur.

momon: Yer ayısı. (s.157)

öñüs: Erkek ayı. (s.168)

ünjüs: Erkek ayı. (s.230)

A. Hayvanların Yaş Aralıklarına Göre Adlandırılması

Hayvanlar, tıpkı insanlarda olduğu gibi belirli bir görevi yerine getirebilmek için uygun olgunluğa ve hazır bulunuşluğa sahip olmalıdır. Sözelimi bir atın doğum yapabilmesi için belli bir yaşa erişmesi gerekmektedir. Ya da bir geyiğin koşabilmesi için doğumu üzerinden bir müddet zaman geçmelidir. Altay Türkleri de hayvanların hangi yaş aralığında hangi özelliklere sahip olup olamayacağına göre onlara ad vermiştir. Altay Türklerinin söz varlığında yaş aralıklarına göre hayvanların isimlendirilmesi aşağıdaki gibidir.

B.1. At

kunan: Moğ. Üç yaşındaki aygır; iki yaşındaki tosun. (s.143)

sarbag: Moğ. Henüz iki yaşına gelmemiş olan tay. (s.178)

seksek: 1. Bir yaşından küçük tay. 2. Karışık, uzun saçlı. (s.179)

tay: İki yaşındaki tay. (s.202)

tönöcin: Moğ. Dört yaşındaki inek veya kısarak. (s.215)

B.2. Geyik

blaut: Üç yaşındaki geyik. (s.44)

çaap: Bir yaşındaki karaca, karaca yavrusu. (s.73)

sapadak: Bir yaşındaki maral. (s.177)

B.3. Koyun/ Keçi

irik: Üç yaşındaki iri koç; yaşlı koyun. (s.104)

saksırğa: Moğ. Bir yaşındaki kuzu. (s.176)

tölögö: Genç koyun. (s.215)

tölöö: Genç koyun. (s.215)

B.4. İnek

bıza: Buzağı. (s.43)

bozu: buzağı. (s.46)

cunan: İki yaşındaki buzağı. (s.69)

kunacun: 1. İki yaşındaki buzağı. 2. İnek. (s.143)

kunacin: Moğ. İki (veya üç) yaşındaki dana. (s.143)

kunan: Moğ. Üç yaşındaki aygır; iki yaşındaki tosun. (s.143)

kücürçi: Üç yaşındaki boğa. (s.146)

saradak: İki yaşındaki tosun. (s.177)

sarbak: İki yaşındaki tosun. (s.178)

tönöcin: Moğ. Dört yaşındaki inek veya kısarak. (s.215)

tönön: Moğ. Dört yaşındaki öküz. (s.215)

A. Hayvanların Huylarına Göre Adlandırılması

C.1. At

çabagan: Dörtnala gezmeyi seven (at). (s.73)

çalık: Kızgın, huysuz (at). (s.74)

emtik: Vahşi (at), yabani, eğitilmemiş. (s.90)

B. Hayvanların İşlev ve Niteliğine Göre Adlandırılması

D.1. At

aka: Koşuda diğerlerini geçen at. (s.22)

cabıdak: Eyer vurulmamış at; boş at. (s.51)

cekir: Sadece dizginle giden at. (s.61)

corgo: 1. Rahvan at. 2. Rahvan. (s.68)

kajan: (at için) Tembel, ağır, yavaş. (s.111)

koylo: Sahibiyle birlikte gömülen at. (s.137)

koylogo: At, öleni taşıyacak at. (s.137)

koyloo: Öleni taşıyacak at. (s.137)

C. Hayvanların Rengine Göre Adlandırılması

E.1. At

koñır: (at donu) Konur. (s.134) (Boz ile sarı arası, açık kestane renginde olan)

E.2. Geyik

ceeren: Moğ. 1. Ceylan. 2. (hayvan rengi) Al donlu. (s.61)

Sonuç

Altay Türklerinin hayvanların adlandırılmasında kullandığı sözcükler, Emine Gürsöy Naskali ve Muvaffak Duranlı tarafından hazırlanan *Altayca Türkçe Sözlük*'ten derlenmiştir. Derleme sonucunda özellikle Altay Türkleri için ekonomik ve hayatî önemi en fazla olan beş hayvanda (at, geyik, koyun/keçi, inek, ayı); cinsiyetlerine, renklerine, yaşlarına ve türlerine göre farklı adlandırmalar bulunduğu tespit edilmiştir. Kürkünden, etinden, sütünden yahut yumurtasından faydalanma oranı az olan hayvanlarda (özellikle yabani hayvanlar) farklı adlandırmalar olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple özelliğinden ötürü farklı adlandırılmayan hayvanlar çalışmaya dahil edilmemiştir.

Çalışmadaki hayvanlar başlıca beş ana başlık altında incelenmiştir. Bu başlıklar şunlardır. “A. Hayvanların Cinsiyetine ve Türüne Göre Adlandırılması. B. Hayvanların Yaş Aralıklarına Göre Adlandırılması. C. Hayvanların Huylarına Göre Adlandırılması. D. Hayvanların İşlev ve Niteliğine Göre Adlandırılması. E. Hayvanların Rengine Göre Adlandırılması.” Beş ana başlık altında sınıflandırılan bu bölümler içerisinde en fazla sözcük, hayvanların cinsiyet ve türüne göre yapılan adlandırmaların olduğu grupta tespit edilmiştir. Bu grupta at için beş (5), geyik için on bir (11), koyun/keçi için on dört (14), inek için sekiz (8), ayı için üç (3), toplam kırk bir (41) sözcük mevcuttur. Hayvanların yaş aralıklarına göre adlandırıldığı grupta at için beş (5), geyik için üç (3), koyun/keçi için dört (4), inek için on bir (11), toplam yirmi üç (23) sözcük tespit edilmiştir. Hayvanların huylarına göre yapılan adlandırmaların bulunduğu grupta sadece at için toplamda üç (3) sözcük bulunmaktadır. Hayvanların işlev ve niteliklerine göre adlandırıldığı grupta toplam sekiz (8) sözcük mevcuttur. Son olarak Altay Türklerinde hayvanların renklerine göre adlandırıldığı grupta toplam iki (iki) sözcük tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, Altay Cumhuriyeti'nde en yoğun bulunan ve Altay Türklerinin hayatlarında en çok önem arz eden at, inek, geyik, koyun/keçi ve ayı canlıları üzerine yoğunlaşmış; her türün kendi içerisinde cinsiyetine, yaşına, huyuna, kullanım alanına, rengine ve niteliğine göre çeşitli adlandırmaları tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Atalay, Murat Kağan, (2024). Mukaddimetü'l-Edeb'in Söz Varlığının Altay Türkçesinde Görünümü, Yüksek Lisans Tezi.
- Baskakov, Nikolay Aleksandroviç (1958). *Altayskiy Yazık (Vvedeniye v İzuçeniye Altayskogo Yazıka i Ego Dialektov)*. İzdatel'stvo Akademii AN SSSR.
- Devletov, Timur (2008). Altay Cumhuriyeti ve Altay Türkleri, Turan-sam, www.turansam.org (21. 02. 2021).
- Dilek, Figen Güner (2012). *Türk Lehçeleri Grameri*. (Ed., Ahmet Bican Ercilasun) Akçağ Yayınları.
- Elcan, Abdullah, (2007). Altay Türkçesinin Ayırt Edici Ses Bilgisi Özellikleri, Karadeniz Dergisi.
- Naskali, Emine Gürsoy ve Duranlı, Muvaffak (2019). *Altayca Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Onat, Ayşe ve Orsoy Sema ve Ercilasun Konuralp (2015). Han Hanedanı Tarihi. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Toparlı, Recep. "At". Türkçe Sözlük. 10: 139. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2005.